

*Т. Й. Шугай,
методист центру практичної
психології та соціальної роботи
КЗ «Житомирський ОІППО»
ЖОР*

Стан розвитку обласної психологічної служби у сучасній соціально-політичній ситуації

Ключові слова: соціально-психологічний захист та підтримка, сприятливий соціально-психологічний клімат, міжсекторальна взаємодія, мультидисциплінарний підхід, напрями соціально - психологічного забезпечення.

Військові події, що тривають в Україні протягом останніх років, як ніколи загострили питання дотримання прав людини та цінності кожної особистості у суспільстві. Внаслідок соціальних потрясінь та конфліктів як у окремих людей, так і у різних соціальних груп незалежно від віку та статусу вкрай загострилась потреба в отриманні соціально-психологічного захисту та підтримки. Працівники психологічної служби, зокрема практичні психологи та соціальні педагоги закладів освіти, постали перед необхідністю розгортання на базі навчальних закладів пунктів надання соціально-педагогічної та психологічної допомоги усім учасникам подій, постраждалим та переселеним. Така специфічна робота у конфліктний та постконфліктний період як з дітьми, так і з дорослими хоч і є новою для багатьох спеціалістів психологічної служби, проте однозначно потребує від них відповідального ставлення, високого професіоналізму з питань профілактики наслідків стресів і дистресів, гострих емоційних станів, переживання горя і втрат, попередження різних проявів міжособистісних конфліктів, насильства та булінгу в освітньому середовищі, а також чуйності і поваги до кожної особистості.

Психологічна служба системи освіти більше чверті століття є важливою складовою державної системи охорони фізичного і психічного здоров'я молодих громадян України, діє з метою виявлення та створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку особистості. Особливо ця функція служби важлива в умовах складної соціально-політичної ситуації в країні.

Діяльність працівників психологічної служби здійснюється на підставі нормативно-правових документів, а саме:

наказу Міністерства освіти і науки України від 02.07.2009 № 616, зареєстрованому у Міністерстві юстиції України 23.07.2009 за № 687/16703, «Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти України»;

- наказу Мінсім'ямолодьспорту, МОЗ, МОН, Мінпраці, Мінтранспорту, МВС та Держдепартаменту з питань виконання покарань від 14.06.2006 № 1983/388/452/221/556/ 596/106 «Про затвердження порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах»;

- наказу Міністерства освіти і науки України від 20.04.2001 р. № 330 «Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України»;

- листа Міністерства освіти і науки України від 11.03.2014 № 1/9-135 «Про надання психологічної допомоги учасникам навчально-виховного процесу»;

- листа Міністерства освіти і науки України від 02.04.2014 № 1/9-186 «Щодо навчання дітей військовослужбовців, які переїхали з Автономної Республіки Крим та м. Севастополя на постійне місце проживання до інших населених пунктів України»;

- листа Українського НМЦ практичної психології і соціальної роботи від 24.02.2014 № 26 «Про посилення психологічної допомоги населенню»;

- Етичного кодексу працівника психологічної служби тощо.

Окрім положень, що зазначені у вищезгаданих документах, під час організації діяльності працівниками психологічної служби необхідно звернути увагу на необхідність:

- створення сприятливого соціально-психологічного клімату в навчальному закладі та оптимізація змісту і форм психологічної просвіти педагогічних працівників та батьків;

- недопущення своїми діями чи бездіяльністю вторинної травматизації учасників навчально-виховного процесу та, у разі потреби, перенаправлення дітей, батьків та педагогів до інших спеціалістів (психотерапевта, невролога тощо);

- застосування міжсекторальної взаємодії та мультидисциплінарного підходу до вирішення проблем, що виникають (можна звернутися до закладів і установ охорони здоров'я, підрозділів служби з надзвичайних ситуацій тощо з пропозицією співпраці та координації у справі надання психологічної допомоги тим, хто її потребує);

- залучення до надання психологічної допомоги висококваліфікованих фахівців, практичних психологів, соціальних педагогів, психотерапевтів, консультантів ПМПК;

- організації для тих, хто безпосередньо працює з постраждалими:

- а) психологічної і професійної супервізії;

- б) методичної підтримки у вигляді буклетів, методичних розробок, проведення навчальних семінарів, семінарів з обміну досвідом;

- в) матеріальної допомоги у вигляді необхідного приладдя та оргтехніки;

- внесення коректив у плани роботи всіх працівників психологічної служби, що задіяні у наданні допомоги постраждалим.

Аналізуючи сучасний стан розвитку обласної психологічної служби в сучасній соціально-політичній ситуації, вважаю доцільним зазначити основні тенденції, а саме:

- процеси децентралізації, що відбуваються у державі, породжують низку питань щодо оптимізації науково-методичного забезпечення діяльності працівників служби, побудови чіткої системи комунікацій;

- посилення ефективної взаємодії фахівців психологічної служби і фахівців психолого-медико-педагогічних консультацій, від результатів якої залежить ефективність запровадження інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами;

- приведення чисельності працівників психологічної служби у відповідність з нормативними документами у дошкільних, загальноосвітніх закладах, у школах-інтернатах, закладах профтехосвіти, позашкільних навчальних закладах. Негайного вирішення потребує гостра проблема дефіциту фахівців психологічної служби ВНЗ усіх типів;

- подолання методичної неузгодженості. Працівники служби продовжують застосовувати методики, що не відповідають вимогам надійності, валідності та достовірності. Причина у відсутності чіткої системи ліцензування психологічних послуг та спеціалістів, що їх надають;

- зменшення кількості випадків протиправної поведінки серед неповнолітніх, сприяння вирішенню конфліктів з однолітками, батьками, педагогічними працівниками;

- протидія поширенню булінгу та жорстокості, у тому числі й у соціальних мережах, вирішення проблем ігрової та комп'ютерної залежності;

- покращення взаємодії працівників психологічної служби з представниками системи соціального захисту, медицини, поліції, інших установ та організацій щодо надання необхідної комплексної допомоги різним категоріям дітей, профілактики девіантної, делінквентної, адиктивної поведінки.

Враховуючи складну соціально-політичну ситуації в країні, найбільш актуальними у 2017 році напрямками соціально - психологічного забезпечення освіти є:

1) інтеграція структурних підрозділів психологічної служби, організацій, установ, громадських об'єднань, що здійснюють свою діяльність у сфері психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу освіти, в цілісну багаторівневу державно-громадську систему надання психологічної та соціально-педагогічної допомоги всім учасникам навчально-виховного процесу;

2) соціально-психологічне проектування, моніторинг, експертиза умов та результатів навчальної діяльності вихованців, учнів, студентів у зв'язку з процесом реформування окремих складових освітньої галузі;

3) вдосконалення програм професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників з метою підвищення рівня психологічної культури та психологічної компетентності;

4) соціально-педагогічне та психологічне забезпечення превентивних заходів щодо різних форм залежностей, соціально небезпечних ігор, щодо протидії різним видам насильства, проявам агресивної, суїцидальної поведінки;

5) продовження розробки та запровадження психокорекційних (соціально-перетворювальних) комплексів, курсових проектів, спрямованих на профілактику асоціальних явищ (алкоголізму, наркоманії, соціального сирітства, насилля, суїцидальної поведінки тощо), труднощів у адаптації, навчанні, вихованні, порушень в поведінці.

Важливими кроками, які необхідно здійснити у 2017 році керівникам районних (міських) відділів (управлінь) освіти для організації та забезпечення ефективного психологічного супроводу всіх учасників навчально-виховного процесу, є:

1) максимальне забезпечення навчальних закладів усіх типів працівниками психологічної служби (практичними психологами та соціальними педагогами);

2) покращення методичного забезпечення діяльності працівників служби у тому числі і в навчальних закладах новостворених територіальних громад;

3) організація надання допомоги постраждалим від військового конфлікту в Україні, внутрішньо переміщеним учням та їхнім сім'ям в адаптації до нових умов проживання, навчання, дітям і сім'ям учасників АТО;

4) психологічне та соціально-педагогічне забезпечення, супровід інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, консультативна та просвітницька робота з батьками таких дітей;

- 5) сприяння вирішенню проблем психологічної готовності випускників до проходження ЗНО під проведення «години психолога» у 11 класі;
- 6) допомога у вирішенні проблем адаптації дітей до навчального закладу та запобігання конфліктам в дитячих колективах;
- 7) посилення профілактичної роботи щодо протидії насильству, торгівлі людьми;
- 8) забезпечення захисту прав і свобод дітей, створення належних соціально-психологічних умов для комфортного освітнього середовища та захисту честі та гідності учнів, вихованців, студентів;
- 9) налагодження ефективної міжсекторальної та міжвідомчої взаємодії із спеціалістами відповідних служб (службою у справах дітей, центрами зайнятості населення, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, ін.) для забезпечення повноцінного психологічного розвитку та соціального становлення дітей та молоді.

Доцільними є сказати, що працівниками психологічної служби області для покращення та підвищення ефективності соціально-психологічного супроводу в сучасній соціально-політичній ситуації розроблені курсові колективні проекти: «Форми та методи соціально-педагогічної роботи з усіма учасниками навчально-виховного процесу в період конфлікту в Україні», «Скарбничка тренінгових занять соціального педагога з проблеми формування соціально-психологічної компетентності учнів ЗНЗ», «Психологічна просвіта педагогічного працівника», «Шляхи організації та соціально-психологічний супровід впровадження новацій в освітній процес», «Соціально-психологічні особливості формування моделі спілкування дітей в системі «батьки – діти», «Зміст діяльності працівника психологічної служби (соціального педагога) у сучасних освітніх умовах», ін.

Крім згаданих проблем та напрямків діяльності працівника психологічної служби необхідно враховувати специфічні питання, що вирішує кожен район, навчальний заклад, а також специфічні завдання спеціаліста, які пов'язані з вирішенням конкретних запитів учасників навчально-виховного процесу певного району, окремого навчального закладу у сучасній соціально-політичній ситуації.

Література

1. Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.07.2009 № 616, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 23.07.2009 за

№ 687/16703 «Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти України».

2. Наказ Мінсім'ямолодьспорту, МОЗ, МОН, Мінпраці, Мінтранспорту, МВС та Держдепартаменту з питань виконання покарань від 14.06.2006 №

1983/388/452/221/556/ 596/106 «Про затвердження порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах».

3. Наказ МОН України від 06.06.2013 р. № 1106 «План заходів Міністерства освіти і науки України щодо розвитку психологічної служби на період до 2017 р.».

4. Лист МОН від 20.07.2016 р. № 1/9-383 «Про забезпечення навчальних закладів практичними психологами, соціальними педагогами та організацію належного психологічного супроводу учасників навчально-виховного процесу».